

**Stichting Hoger Onderwijs
Da Vinci HBO Drechtsteden
Bachelor Ondernemerschap**

Uitgebreide opleidingsbeoordeling

Samenvatting

In september 2015 is de bestaande hbo-bacheloropleiding Ondernemerschap van Stichting Hoger Onderwijs Da Vinci bezocht door een visitatiepanel van NQA. Het programma Ondernemerschap is ontwikkeld voor topsporters, op het moment van de visitatie hoofdzakelijk professioneel voetballers, om hen toe te rusten op een carrière na de sportcarrière. Het programma wordt aangeboden in deeltijd, via afstandsonderwijs. Het panel beoordeelt de opleiding als **voldoende**.

Beoogde eindkwalificaties

De opleiding richt zich op topsporters, op het moment van de visitatie op profvoetballers, om hen voor te bereiden op een maatschappelijke positie wanneer de sportcarrière beëindigt. De opleiding rust hen toe om als innovatief ondernemend manager (innovatieve ondernemer) aan de slag te kunnen en leidt op tot Bachelor of Business Administration. Afgestudeerden kunnen bijvoorbeeld aan het werk als zelfstandig ondernemer, (account)manager, projectleider of adviseur.

De eindkwalificaties van de opleiding zijn afgeleid van landelijke domeincompetenties voor Commerce en Business Administration en de bijbehorende gedefinieerde eisen voor kennis en vaardigheden. De eindkwalificaties zijn beschreven in competenties en vastgelegd in het eigen beroepsprofiel (2012)¹. Binnen de beoogde competenties legt de opleiding een focus op innovatie. Ook krijgt de ontwikkeling van onderzoekend vermogen aandacht. De competenties zijn gerelateerd aan de Dublindescriptoren, waardoor zij aansluiten op hbo-bachelorniveau. De eindkwalificaties sluiten eveneens aan bij een internationaal referentiekader voor ondernemers². Om de aansluiting met het nationale werkveld te garanderen, voert de opleiding structureel overleg met de eigen beroepenveldcommissie waarin onder meer de VVCS³ zitting heeft. De opleiding ontvangt voor standaard 1 het oordeel **voldoende**.

Programma

Het programma is gericht op de ontwikkeling van de vijftien competenties. Daarvoor volgen studenten verschillende modules die via afstandsonderwijs worden aangeboden. De opleiding gaat uit van 60 studiepunten per studiejaar. De lesinhoud die studenten wordt aangeboden is van voldoende kwaliteit. Binnen de digitale leeromgeving It's Learning is al het lesmateriaal voor studenten beschikbaar. De modules worden in een vaste volgorde aangeboden en zijn geordend per studiejaar. Het lesmateriaal is voor studenten te vinden in lesmappen. Hierin staan de taken en opdrachten die de student voor dat vak moet uitvoeren. De zelfstudie die wordt gevraagd, wordt aangestuurd door de leerdoelen en de studieopdrachten. De kennis die de student vergaart, moet hij vervolgens toepassen in de projecten. De student heeft zicht op afgeronde taken en opdrachten en zo op zijn studievoortgang per vak. Naast de modules via It's Learning (zelfstudie en huiswerkopdrachten) volgen studenten colleges via iLinc, een virtual classroom (contactonderwijs op afstand). Wekelijks staan er colleges gepland. Tijdens deze colleges wordt dieper ingegaan op de theorie waarbij ook gebruik wordt gemaakt van (huiswerk)opdrachten, digitale weblectures en/of instructiefilmpjes.

¹ Beroepsprofiel en visie op het beroep, Da Vinci HBO Drechtsteden, 2012.

² International Entrepreneurs Association UK

³ VVCS: Vereniging van Contractspelers

Tijdens de colleges kan de docent (op afstand) studenten aan het werk zetten, is er gelegenheid voor het stellen van vragen en is er een chatbox die individuele en groepsdiscussies mogelijk maakt. De opleiding biedt verschillende werkvormen die goed aansluiten op de omstandigheden van een topsporter. Om toegelaten te worden gaat de opleiding uit van de wettelijke instroomeisen die gelden voor een hbo-bacheloropleiding. Via voorlichtingsbijeenkomsten informeert zij studenten over de inhoud en vormgeving van het programma en wat er allemaal bij komt kijken om dit, via afstandsonderwijs en naast een carrière als topsporter, te volgen. Dit doet zij in samenspraak met de VVCS. De opleiding ontvangt voor de standaarden 2 en 3 het oordeel **voldoende** en voor de standaarden 4 en 5 het oordeel **goed**.

Personeel

Het onderwijs wordt verzorgd door gemotiveerde en betrokken docenten die achtergronden hebben in verschillende vakgebieden die relevant zijn voor ondernemerschap. De aanwezige kwalificaties zijn alles bij elkaar toereikend om het programma te verzorgen en verder te ontwikkelen. Docenten beschikken over goede praktijkervaring. Op grond van de aanwezige kwaliteiten ontvangt de opleiding voor standaard 6 het oordeel **voldoende**.

Voorzieningen

De materiële voorzieningen die de opleiding biedt, zijn ondergebracht in het digitale leerplatform waarbinnen de studenten het onderwijs volgen. Daarbij komen zij in aanraking met verschillende werkvormen (waaronder colleges, discussies, individuele en groepsopdrachten) die hen in staat stellen de beoogde leerdoelen te halen. Via de digitale leeromgeving worden studenten begeleid en geïnformeerd over de opleiding en alles wat voor hen relevant is. Ook hebben studenten via de leeromgeving toegang tot een universitaire database.

Studenten worden tijdens hun studie begeleid door de docenten, een studietoetscoach en de andere contactpersonen van de opleiding en vanuit de VVCS. De begeleiding is afgestemd op de situatie en behoeften van de studenten. De opleiding ontvangt voor de standaard 7 het oordeel **goed** en voor standaard 8 het oordeel **voldoende**.

Kwaliteitszorg

De opleiding ziet continu toe op de kwaliteit van haar onderwijs. Zij doet dat door periodiek te evalueren onder relevante betrokkenen en door de aanwezige informele kanalen (korte lijnen) te benutten die er zijn met docenten, studenten en de VVCS. De opleiding ontvangt voor standaard 9 het oordeel **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De competenties van de opleiding staan centraal in de toetsing. Dit wordt geborgd via de competentiematrix, de uitwerking naar beheersingsniveaus en de toetsplannen. De toetsvormen die de opleiding inzet, zijn vooral schriftelijke tentamens en verslagen (producten behorend bij een project: analyse, verslag, adviesrapport). De studenten geven aan dat zij goed en tijdig worden geïnformeerd over de beoordelingscriteria en toetsprocedures. Docenten zorgen in de eerste plaats voor de kwaliteit van de toetsen. Daarnaast ziet de examencommissie toe op de kwaliteit van de toetsing en op de borging van het gewenste eindniveau. Op onderdelen is de examencommissie deze borging aan het versterken.

Na bestudering van alle eindproducten van de afgestudeerden die de opleiding telt, stelt het auditpanel vast dat de studenten de beoogde eindkwalificaties realiseren.

Het panel beoordeelt de resultaten positief en is van mening dat deze over de hele linie het gewenste hbo-bachelorniveau laten zien. De opleiding ontvangt voor de standaarden 10 en 11 het oordeel **voldoende**.

Inhoudsopgave

Inleiding	9
Basisgegevens van de opleiding	11
Beoogde eindkwalificaties	13
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	13
Programma	16
Standaard 2 Oriëntatie van het programma	16
Standaard 3 Inhoud van het programma	18
Standaard 4 Vormgeving van het programma	20
Standaard 5 Instroom	22
Personeel	23
Standaard 6 Kwaliteit van het personeel	23
Voorzieningen	24
Standaard 7 Materiële voorzieningen	24
Standaard 8 Studiebegeleiding	25
Kwaliteitszorg	27
Standaard 9 Evaluaties	27
Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	29
Standaard 10 Toetsing	29
Standaard 11 Gerealiseerde eindkwalificaties	32
Eindoordeel over de opleiding	35
Aanbevelingen	37
Bijlagen	39
Bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding	41
Bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma	43
Bijlage 3 Rendementen	45
Bijlage 4 Deskundigheden leden visitatiepanel en lead auditor	47
Bijlage 5 Bezoekprogramma	49
Bijlage 6 Bestudeerde documenten	51
Bijlage 7 Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	53
Bijlage 8 Verklaring van volledigheid en correctheid	55

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Ondernemerschap van Stichting Hoger Onderwijs Da Vinci (verder: HBO Drechtsteden). Het visitatiepanel van NQA dat de beoordeling heeft uitgevoerd is samengesteld door NQA, in opdracht van HBO Drechtsteden en in overleg met de opleiding. Voorafgaand aan de visitatie heeft de NVAO het panel goedgekeurd.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Ook bevat het enkele aanbevelingen voor de opleiding. Het rapport is opgesteld conform het *Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs* van de NVAO (19 december 2014) en het *NQA-protocol 2015 voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 10 september 2015. Het visitatiepanel bestond uit:

De heer L.H. Broekhuizen MBA (voorzitter, domeindeskundige)

Mevrouw drs. I.M.W. Morsch (domeindeskundige)

De heer W. Ludeke (domeindeskundige)

De heer K.T.G. Serra (studentlid)

Mevrouw M. Snel BHRM & BEd, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag heeft de instelling een kritische reflectie aangeboden. Deze voldeed naar vorm en inhoud aan de eisen van het desbetreffende NVAO-beoordelingskader en aan de eisen van het *NQA-protocol 2015*. Het visitatiepanel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. Met alle (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie heeft het panel tot een weloverwogen oordeel kunnen komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 26 oktober 2015

Panelvoorzitter

L.H. Broekhuizen MBA

Panelsecretaris

M. Snel BHRM & BEd

Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens

<i>Administratieve gegevens opleiding(en)</i>	
naam opleiding zoals in CROHO	B Ondernemerschap
oriëntatie en niveau opleiding	Hbo-bachelor
voor opleidingen in het hoger beroepsonderwijs de te hanteren toevoeging aan de graad.	BBA
aantal studiepunten	240
afstudeerrichtingen	geen
locatie(s)	afstandsonderwijs
variant(en)	deeltijd (afstandsonderwijs), voltijd en duaal (niet-actief)
joint programme	n.v.t.
onderwijstaal	Nederlands
registratienummer in CROHO	34646

<i>Administratieve gegevens instelling</i>	
naam instelling	Stichting voor hoger onderwijs Da Vinci Handelsnaam: Da Vinci HBO Drechtsteden
gegevens contactpersoon instelling	Dhr. Sjoerd Wiersma
e-mailadres voor kopie aanmelding	swiersma@davinci.nl
status instelling	Rechtspersoon voor hoger onderwijs
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	n.v.t.

Schets van de opleiding

De opleiding Ondernemerschap richt zich op topsporters, in het bijzonder op profvoetballers: gecontracteerde spelers uit de eredivisie, de eerste divisie en de topklasse. Het aandeel topsporters dat kan leven van de topsportprestaties is klein. In de wereld van de profvoetballers is dat slechts drie procent. Een investering in de carrière die volgt op de carrière als topsporter, ligt daarom voor de hand. De focus van de topsporter op zijn carrière in het veld (of anderszins) en tegelijkertijd op de voorbereiding op de carrière erna, zorgt voor een unieke doelgroep en daarmee een unieke dynamiek in het onderwijs.

De opleiding Ondernemerschap sluit optimaal aan bij het leef-/werkritme van de topsporter doordat zij het curriculum van vier jaar in deeltijd aanbiedt via blended learning. Studenten volgen de modules via een uitgebreide elektronische leeromgeving, een virtual classroom en contactonderwijs. Vooralsnog richt de opleiding zich hoofdzakelijk op profvoetballers, hoewel ook enkele andere topsporters het programma hebben gevolgd.

De opleiding werkt samen met de Vereniging van Contractspelers (VVCS), waarmee de hogeschool de opleiding positioneert in het werkveld van de profvoetballers. Ook houdt de opleiding in haar planning rekening met het voetbalseizoen. Door het aanbod van het onderwijs via blended learning kan zij daar even makkelijk ook van afwijken.

Stichting Hoger Onderwijs Da Vinci

De hogeschool Stichting Hoger Onderwijs Da Vinci is een jonge hogeschool. Zij is rechtspersoon hoger onderwijs sinds 23 december 2013 en sinds 1 januari 2014 eigenaar van de bacheloropleidingen Ondernemerschap en Toegepaste psychologie die daarvoor werden aangeboden door Saxion Next, de particuliere onderwijsafdeling van Saxion Hogescholen.

Na de beëindiging van de samenwerking tussen Saxion Next en het Da Vinci College was het de wens van het Da Vinci College en de gemeente Dordrecht om het aanbod van de hbo-opleidingen voort te zetten. Vanuit die ambitie heeft het Da Vinci College de hogeschool opgericht met als handelsnaam Da Vinci HBO Drechtsteden.

De hogeschool profileert zich nadrukkelijk als een innovatief instituut voor afstandsonderwijs en streeft naar de toepassing van nieuwe moderne mediatechnologische mogelijkheden. Studenten leren praktijkgericht onderzoek uitvoeren voor instellingen en organisaties in de regio en daarbuiten. In samenwerking met de beroepspraktijk worden studenten opgeleid tot verantwoordelijke en zelfbewuste professionals. De kleinschaligheid van de hogeschool stimuleert betrokkenheid en verbondenheid. Dit gebeurt in een leeromgeving waarin via digitale media activerende didactiek wordt toegepast. Daarmee biedt HBO Drechtsteden flexibel op de markt georiënteerd onderwijs.

HBO Drechtsteden heeft voor de opleiding Ondernemerschap een sterke relatie met het beroepenveld van de profvoetballers via de samenwerking met de VVCS. Deze samenwerking is contractueel vastgelegd waarmee continuïteit op het gebied van studentinstroom, studentbemiddeling (begeleiding) en passende materiële voorzieningen is geborgd. Er zijn korte lijnen tussen de hogeschool (opleiding) en de VVCS. Vanuit de VVCS wordt op constructieve wijze (positief kritisch) toegezien op de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast is de hogeschool voorzichtig begonnen met het verkennen van de mogelijkheden voor het uitbreiden van de doelgroep topsporters (naast profvoetballers) door andere topsporters te benaderen via verschillende sportbonden en het NOC*NSF.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel over de beoogde eindkwalificaties. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

Beroepsbeeld

De opleiding leidt ondernemers op. Afgestudeerden ontvangen de titel Bachelor of Business Administration. Beroepen waarin zij als startend professional kunnen functioneren, zijn bijvoorbeeld: zelfstandig ondernemer, (account)manager, projectleider of adviseur. Rollen waarin de innovatief ondernemer van HBO Drechtsteden kan opereren, zijn die van analist, adviseur, procesontwerper, realisator en innovator.

Innovatie is een belangrijk kenmerk in het beroepsprofiel van de opleiding. Het werkveld vraagt om innovatieve ondernemers. Hier speelt de opleiding op in. Afgestudeerden worden toegerust om effectief in te kunnen spelen op trends en ontwikkelingen, nu en in de toekomst. Innovatiekracht is dan belangrijk. Een innovatief ondernemer genereert ideeën en kan ideeën van anderen uitwerken in nieuwe of verbeterde producten, diensten, werkprocessen, markten of marktbenaderingen. Naast innovatiekracht beschikken afgestudeerden over inzicht in de markt, kennis van bedrijfsprocessen en over effectieve managementvaardigheden.

De opleiding heeft haar beroepsbeeld vastgelegd in *Beroepsprofiel en visie op het beroep* (HBO Drechtsteden, Ondernemerschap, 2012). Dit beroepsprofiel is voor de start van de opleiding in 2007, toen nog Ondernemerschap - Business & Innovation, ontwikkeld door Saxion Next en door de jaren heen doorontwikkeld. HBO Drechtsteden (sinds januari 2014 aan het roer) hanteert dit profiel dat zich in twee richtingen beweegt: de ondernemer als ontwerper met de focus op creatieve en innovatieve processen en de ondernemer als realisator van de vernieuwingen. Het panel vindt dat een prima weergave.

Eindkwalificaties

Het beroepsprofiel van de opleiding (2012) beschrijft de vijftien eindkwalificaties en vijf rollen waarin de (innovatieve) ondernemer moet kunnen functioneren. De eindkwalificaties en de rollen zijn afgeleid van de landelijk ontwikkelde competenties voor de domeinen Commerce en Business Administration (2012) en de daarbij behorende uitwerkingen van 'knowledge and skills'. Daarnaast sluiten de eindkwalificaties aan bij de criteria die gelden voor een aantal landelijke externe certificaten, waaronder Nima en Nemas. Het panel waardeert dat als positief.

De vijftien eindkwalificaties zijn beschreven als competenties en omvatten tien generieke hbo-competenties en vijf specifieke beroepscompetenties Ondernemerschap (zie bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding). In de opleiding moet de student zich alle eindkwalificaties eigen maken en moet hij alle rollen kunnen vervullen.

De eindkwalificaties van afgestudeerden zijn zichtbaar getoetst aan de Dublindescriptoren en sluiten goed aan bij het hbo-bachelorniveau. Voor de borging van het beoogde niveau zijn de vijftien competenties uitgewerkt in toetsbare leerdoelen in vijf opeenvolgende beheersingsniveaus wat in de ogen van het panel leidt tot een veelheid aan uitgangspunten (leerdoelen).

Binnen de eindkwalificaties is zichtbaar aandacht voor de ontwikkeling van onderzoekend analytisch vermogen. Het meest concreet komt dit tot uiting in de competenties 'wetenschappelijke toepassing' en 'methodisch en reflectief handelen'. Het gaat er hierbij onder meer om dat afgestudeerden wetenschappelijke (bestaande) kennis kunnen toepassen binnen de eigen praktijkcontext.

Validatie via beroepenveld

De eindkwalificaties van de opleiding zijn bij de start van de opleiding opgesteld door Saxion Next in overleg met de destijds functionerende beroepenveldcommissie en de Raad van Advies. De vaststelling van het beroepsprofiel vond plaats in 2005. Jaarlijks organiseerde Saxion Next een vergadering met vertegenwoordigers uit het beroepenveld om de eindkwalificaties te actualiseren. In de huidige situatie heeft de opleiding een beroepenveldcommissie waarin onder andere de VVCS zitting heeft. Voor de vaststelling van het huidige beroepsprofiel en de vertaling in leerdoelen heeft de hogeschool, naast de eigen beroepenveldcommissie, het regionale werkveld geconsulteerd bestaande uit werkgevers in de Drechtsteden, de Kamer van Koophandel, de afdeling Economische Zaken van de gemeente Dordrecht, de Economische Adviesraad Dordrecht, en het Landelijk Overleg Regionale Platforms Arbeidsmarktbeleid.

Profilering

Binnen het profiel richt de opleiding zich nadrukkelijk op het opleiden van innovatieve ondernemers door in het programma accenten te leggen op innovatie: innovatie in partnerschap (netwerken), in technologieën en in management. De opleiding ziet ondernemers vooral als katalysators, managers of ondersteuners van creatieve en technische processen die innovaties inbrengen die het in de markt goed doen.

Wat verder onderscheidend is aan deze opleiding, is de doelgroep; topsporters. Dit brengt een unieke dynamiek met zich mee. Aangezien HBO Drechtsteden pas relatief kort aan het roer staat van de opleiding, richt de opleiding zich vooralsnog hoofdzakelijk op profvoetballers. De opleiding heeft de ambitie uitgesproken de doelgroep te verbreden en zich ook te willen richten op professionele sporters uit andere sportdimensies. Voor hen is het evenzeer van betekenis om zich voor te bereiden op een nieuwe maatschappelijke positie wanneer de sportcarrière ten einde is. Deze profilering heeft de opleiding geuit in haar titel Topsportmanagement en ondernemerschap. Omdat de opleiding nadrukkelijk niet voor het bestaande profiel Topsportmanagement opleidt, is het panel van oordeel dat dit ook niet in de handelsnaam gebruikt kan worden.

Internationalisering

De eindkwalificaties van de opleiding zijn gerelateerd aan de uitgangspunten van de International Entrepreneurs Association UK (IEA UK, zie ook bijlage 1). Daarnaast heeft HBO Drechtsteden een goede visie op internationalisering verwoord. De uitwerking daarvan staat echter nog in de kinderschoenen. Weliswaar wordt in het programma gebruik gemaakt van Engelstalige literatuur en wordt het vak Engels gegeven. Het uitwerken en implementeren van de uitgangspunten van de hogeschool, zoals het opnemen van de internationale context in het programma en het aangaan en effectief gebruik maken van samenwerkingsrelaties met collega-instellingen in het buitenland, moet grotendeels nog plaatsvinden.

Overwegingen en conclusie

Het visitatiepanel stelt vast dat de eindkwalificaties van de opleiding zijn ontleend aan de landelijk ontwikkelde competentieprofielen voor Commerce en Business Administration. De opleiding Ondernemerschap van HBO Drechtsteden heeft de eindkwalificaties helder uitgewerkt op het beoogde bachelorniveau in een eigen beroepsprofiel. Daarin heeft zij een eigen focus aangebracht op de rolinvulling van de ondernemer met aandacht voor innovatie. Hiermee sluit de opleiding aan op wat er in het werkveld gevraagd wordt. Deze aansluiting toetst zij regelmatig via onder meer de eigen beroepenveldcommissie.

De opleiding richt zich niet op topsportmanagement. Zij beoogt dit ook niet. Daarom moet zij dit volgens het auditpanel dit ook niet in de naamvoering aangeven.

De opleiding heeft de eindkwalificaties en de leerdoelen die daarvan zijn afgeleid, afgestemd met de beroepenveldcommissie. De opleiding richt zich op topsporters, maar op het moment van de visitatie gaat het om profvoetballers. Het werkveld van deze topsporters is vertegenwoordigd in de beroepenveldcommissie via de VVCS.

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten ook aan op een internationaal referentiekader voor ondernemers (IEA UK). De opleiding ambieert een verdergaande aandacht voor internationalisering. Hiervoor heeft zij een duidelijke visie opgesteld.

Alles overziend, concludeert het visitatiepanel dat de eindkwalificaties van de opleiding inhoudelijk relevant zijn voor de bachelor Ondernemerschap; ze zijn gericht op de innovatieve ondernemer. De eindkwalificaties sluiten aan op hbo-bachelorniveau en er is zichtbaar aandacht voor de ontwikkeling van onderzoekend vermogen. Daarnaast heeft HBO Drechtsteden een goede visie op internationalisering geformuleerd die zij nog verder kan uitwerken en invoeren. Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Programma

Standaard 2 Oriëntatie van het programma

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van de oriëntatie van het programma. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

Kennis en kunde

Het programma Ondernemerschap is opgebouwd uit programmaonderdelen (modules: vakken of projecten) die in een vaste volgorde worden aangeboden. Een overzicht van de verschillende programmaonderdelen is te vinden in bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma. In de afzonderlijke modules komen kennis, vaardigheden en inzichten aan bod. De landelijk ontwikkelde uitgangspunten voor knowledge and skills voor Commerce en Business Administration zijn richtinggevend geweest voor het lesaanbod. Het panel constateert dat de modules in het eerste studiejaar vooral zijn gericht op de ontwikkeling van vakkennis en dat vanaf jaar 2 kennis en vaardigheden meer worden aangeboden in projecten en via (praktijk)opdrachten. De aangeboden vakinhoud is volgens het panel passend voor het profiel waarvoor wordt opgeleid. Op onderdelen kan de lesstof actueler en meer verdiepend zijn (zoals finance), bijvoorbeeld door gebruik van meer casuïstiek uit het werkveld en aandacht te hebben voor productinnovatie met moderne technologie, dienstverlening via internet en sociale media.

De opleiding gebruikt relevante actuele literatuur voor de ontwikkeling van kennis. In de modulewijzers is de verplichte literatuur opgenomen. Wanneer studenten verdieping willen, kunnen zij bij docenten terecht. Daarnaast kunnen zij gebruik maken van (digitale) bibliotheekvoorzieningen van universiteiten, maar ook van de openbare bibliotheek in Dordrecht. Het panel vindt de kwaliteit van de aangeboden literatuur van voldoende niveau.

Beroepsvaardigheden die de studenten ontwikkelen zijn vooral vaardigheden die betrekking hebben op ondernemen, communicatie, sales, plannen, leidinggeven, samenwerken, managen en reflecteren. Het opstellen van ondernemingsplannen, het hanteren van financiële en economische principes, het uitvoeren van projecten, het aansturen van personeel zijn daar voorbeelden van. Beroepsvaardigheden worden hoofdzakelijk in de projecten en via de module Praktijk/portfolio ontwikkeld en aangetoond via het opleveren van resultaten van opdrachten. De opleiding ontwikkelt projecten veelal in samenspraak met het werkveld. Zo werken studenten in jaar 1 aan een project waarvoor zij een ondernemingsplan opstellen, dat zij vervolgens presenteren aan een extern publiek waar onder andere de Belastingdienst deel van uitmaakt. Verder zijn projecten uitgevoerd voor de Klaas Jan Huntelaar Foundation en de stichting Contractspelersfonds KNVB (CFK). Voor een project moeten studenten bijvoorbeeld een advies uitbrengen. Zowel het advies, de onderbouwing ervan als de presentatie ervan worden

beoordeeld. Huidige studenten werken momenteel aan een project voor FC Boshuizen (Leiden) waarvoor zij onderzoeken hoe FC Boshuizen opnieuw een topamateurvoetbalclub kan worden en aan welke voorwaarden deze club dan moet voldoen. Een onderzoeksverslag is één van de producten die de studenten leveren. Het opleidingsteam en de VVCS stellen de contouren voor de projecten op. Wanneer geen beroepsrelevante opdracht uit de praktijk verkregen kan worden, werkt de opleiding met projectopdrachten uit het virtuele bedrijf Spirit to go.

Onderzoek(svaardigheden)

Vanuit de eindkwalificaties is een onderzoeklijn in het programma opgenomen. Deze is zichtbaar gericht op het kunnen opzetten en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek en krijgt vorm in de vakken methoden van onderzoek in de studie jaren 2 en 3 en het afstuderen in jaar 4. De opleiding geeft aan verdere integratie van de onderzoeksvaardigheden in andere projecten in het curriculum nog door te gaan voeren.

Verbinding beroepspraktijk

De beroepspraktijk is het werkveld van de (innovatieve) ondernemer. De werelden van onder andere marketing, sales en management behoren daartoe. De context van de ondernemer is die van de topsport. De opleiding maakt in het curriculum van deze context gebruik (in bijvoorbeeld de projecten), maar leidt niet expliciet op voor deze (topsport)context. De relatie met de beroepspraktijk van de (innovatieve) ondernemer komt op verschillende manieren aan bod in de opleiding. Naast de projecten en praktijkopdrachten wordt de relatie met de beroepspraktijk geborgd via de beroepenveldcommissie, waarin vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en uit het betaalde voetbal zitting hebben. Laatstgenoemde is gezien de studentpopulatie van de opleiding en de samenwerking met de VVCS een logische. De beroepenveldcommissie komt tenminste twee maal per jaar bij elkaar om te spreken over de doelstellingen, de opzet en inhoud van de opleiding. Het panel heeft hiervan notulen ingezien. Het werd voor het panel niet geheel duidelijk wat de opleiding concreet met adviezen van de beroepenveldcommissie heeft gedaan. Het panel vindt dat de vertegenwoordiging van de BBA-werkvelden in de beroepenveldcommissie versterkt kan worden ten opzichte van het aandeel VVCS/voetbalwerkveld.

De opleiding verkrijgt ook input uit het bedrijfsleven via de docenten die beschikken over relevante achtergronden en netwerken met het bedrijfsleven. Soms omdat zij parttime werkzaam zijn als zelfstandig ondernemer (adviseur). Zoals aangegeven, wordt het bedrijfsleven in de vorm van de voetbalwereld nadrukkelijk betrokken bij het onderwijs. Dat is prima. Daarnaast vindt het panel dat de opleiding meer gebruik kan maken van externe inbreng vanuit andere relevante beroepenvelden waarin innovatief ondernemen een rol speelt, denk aan toonaangevende sportmarketingbureau's, VWS-commissies, het NOC*NSF (zoals de afdeling Sport en Zaken).

Internationalisering

De opleiding heeft volgens het panel mooie passende ambities geformuleerd om de internationale oriëntatie in het programma te versterken. Het panel onderschrijft deze ambities en constateert op basis van de studie van het lesmateriaal en de gevoerde gesprekken, dat deze grotendeels nog vorm en inhoud moeten krijgen in het curriculum. Een deel van de ambities zal op hogeschoolniveau vormgegeven worden, zoals het aangaan van internationale samenwerkingsverbanden. Het panel begrijpt dat de hogeschool, gezien haar nog korte bestaan en recente verantwoordelijkheid voor de curricula, prioriteit geeft aan het neerzetten van goede curricula, alvorens zij het internationale veld betreedt.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt op basis van het bestudeerde lesmateriaal en de gevoerde gesprekken vast, dat de opleiding ondernemers opleidt die worden toegerust met de nodige relevante kennis en vaardigheden. De literatuur die de kennisontwikkeling ondersteunt, is van voldoende niveau en actueel. De toegang die studenten hebben tot de universitaire bibliotheek waardeert het panel positief. Studenten zouden hiervan, naar het oordeel van het auditpanel meer gebruik kunnen maken. Docenten kunnen studenten daar wellicht meer toe uitdagen. Bij sommige onderdelen vindt het panel dat de lesstof actueler en diepgaander kan.

De beroepsvaardigheden worden grotendeels ontwikkeld in de context van de profvoetballer, de 'natuurlijke omgeving' van de student. Daarmee sluit de opleiding goed aan op de wereld van haar studenten. Het panel is daarbij van mening dat de beroepspraktijk van de ondernemer in algemene zin wat sterker tot uiting kan komen in de projecten en in de praktijkopdrachten. In de samenstelling van de beroepenveldcommissie, die ook geraadpleegd wordt over de invulling van het curriculum, kan de opleiding meer aandacht hebben voor werkvelden van de innovatieve ondernemer buiten de wereld van de voetbal.

In het programma is zichtbaar aandacht voor de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden. Deze zijn goed ingebed in curriculumonderdelen. De opleiding is voornemens de verdere integratie van die onderzoeksvaardigheden in andere modules door te voeren. Het panel juicht dit toe.

Het panel komt op grond van voorgaande tot de conclusie dat studenten de gevraagde kennis en vaardigheden op een passend niveau ontwikkelen via relevante theorie en inzichten. Sommige onderdelen is de opleiding verder aan het ontwikkelen, zoals internationalisering, of kan zij volgens het panel versterken, zoals wat meer verdieping op de lesstof en toepassing van actuele casuïstiek in relatie tot innovatief ondernemen en de samenstelling van de beroepenveldcommissie. Het panel beoordeelt deze standaard daarom als **voldoende**.

Standaard 3 Inhoud van het programma

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel over de inhoud van het programma. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

Relatie tussen doelstellingen en de inhoud van het programma

Het programma gaat uit van de vijftien competenties die allen op vijf beheersingsniveaus zijn uitgewerkt. In een competentiematrix heeft de opleiding alle onderwijseenheden gekoppeld aan de competenties en daarbij behorende leerdoelen/beheersingsniveaus waarover studenten moeten beschikken.

De competenties en leerdoelen op de verschillende uitvoeringsniveaus staan in de studiewijzers vermeld voor studenten. Zo maakt de opleiding op adequate wijze de relatie tussen de beoogde eindkwalificaties en de verschillende programmaonderdelen zichtbaar.

Via de elektronische leeromgeving wordt al het studiemateriaal aangeboden aan de student (zie verder standaard 4). Binnen de leeromgeving zijn ook de modulewijzers te vinden. Modulewijzers informeren de studenten over de doelstellingen, de inhoud, het niveau, de leerdoelen, de studiebelasting en toetsing. De student moet eerst een niveau hebben afgerond, voordat hij naar een volgend niveau mag.

In het curriculum zijn drie thema's te onderscheiden: marketing, management en innovatie. Deze thema's sluiten aan bij de focus van de opleiding, zoals verwoord in het beroepsprofiel (zie standaard 1). Het panel herkent de thema's terug in het programma. Zo zijn verschillende vakken en projecten gewijd aan marketing, waaronder e-marketing en het project marktanalyse. Ook ziet het panel verschillende aspecten van management terug in vakken en projecten, zoals in het project SWOT en strategische planning, de projecten Personeelsmanagement en Organiseren en de vakken Innovatiemanagement en Financieel management. Ten slotte is er in het programma op verschillende manieren aandacht voor innovatie. Dit gebeurt onder andere in enkele van voorgenoemde vakken. Daarnaast is hiervoor aandacht in modules persoonlijke effectiviteit en worden studenten bij het komen tot oplossingen uitgedaagd om tot innovatieve oplossingen te komen. Het panel heeft hiervan enkele voorbeelden gezien in de afstudeeropdrachten.

Samenhangend programma

Vanuit de competentiematrix wordt een concentrische samenhang geborgd. In de modules komen de competenties op een steeds hoger beheersingsniveau aan bod. Via de verschillende vakken en projecten werkt de student toe naar de competenties op bachelorniveau in het afstuderen. De onderzoekslijn is een voorbeeld dat deze ontwikkeling duidelijk illustreert. Binnen deze lijn werkt de student opeenvolgend aan de vijf beheersingsniveaus van de competentie 'wetenschappelijke toepassing' in de modules Methoden van onderzoek en via het afstuderen. De vijf specifieke beroepscompetenties staan centraal in de modules Praktijk/portfolio; ieder jaar op een hoger niveau. De inhoudelijke samenhang tussen vakken onderling in een studiejaar kan volgens het panel sterker. Deze wordt door docenten in sommige gevallen wel gezocht, zo blijkt uit het gevoerde gesprek met de docenten. Studenten bevestigen dit beeld.

De samenhang tussen de theorie en de praktijk komt binnen vakken tot uiting in de lessen waarin docenten de theorie van voorbeelden voorzien. Studenten geven aan dat zij het waarderen dat de docenten de theorie koppelen aan concrete praktijkvoorbeelden. Daarnaast wordt de relatie met de beroepspraktijk gelegd via projecten die veelal aansluiten op de wereld van de topvoetballer. Studenten voeren vaak opdrachten uit bij hun eigen club of bij sponsors van hun club. Het panel vindt dat gegeven het beroepsprofiel waarvoor wordt opgeleid de opleiding meer buiten de wereld van de voetbal kan treden. Dat kan goed via de projecten.

Overwegingen en conclusie

De student leert de competenties op een steeds hoger niveau toe te passen via de modules (vakken en projecten) die elkaar in het curriculum opvolgen. De opleiding borgt dit proces goed via de competentiematrix; er wordt zichtbaar toegewerkt naar het eindniveau.

De student moet daarbij eerst de lagere niveaus beheersen, alvorens hij naar een hoger niveau mag. De inhoudelijke samenhang tussen modules binnen een studiejaar kan volgens het panel sterker. De context waarin de student de competenties ontwikkelt, is hoofdzakelijk die van de eigen voetbalwereld. Dat kan prima. Daarbij wijst het panel de opleiding er op dat het beroepsprofiel leidend is en dat de opleiding op onderdelen meer gebruik kan maken van ook andere beroepscontexten die relevant zijn voor de ondernemer. Dit mede om de blik van de voetballer op het beroepenveld te verbreden.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 4 Vormgeving van het programma

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel over de vormgeving van het programma. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **goed**.

Bevindingen

HBO Drechtsteden stelt in haar onderwijsconcept dat zij, via het bieden van een kleinschalige, inspirerende en levendige leer- en werkomgeving, zowel studenten als docenten stimuleert om ieders talenten tot volle ontwikkeling te laten komen. Kleinschaligheid, praktijkgerichtheid en het innovatief karakter zijn voor HBO Drechtsteden succesfactoren binnen de opleidingen. Deze succesfactoren gelden als uitgangspunten voor de vormgeving van het onderwijs.

Het programma Ondernemerschap gaat uit van 240 studiepunten verdeeld over vier jaar. Ieder jaar werkt de student aan een aantal modules die gezamenlijk in totaal 60 studiepunten omvatten. De competenties staan hierin centraal. Kenmerkend voor de vormgeving van het curriculum Ondernemerschap is de innovatieve inzet van de moderne media en technologie. Alle modules worden digitaal aangeboden via blended learning: een mix van hoofdzakelijk digitale werkvormen. De opleiding biedt daarmee een flexibel (deeltijd) programma dat goed aansluit op de wereld van de topsporter. Tegelijkertijd stuurt de opleiding via de begeleiding op een doorlooptijd van vier tot maximaal zes jaar (zie standaard 8).

De student ontwikkelt de competenties in modules die in een vaste volgorde worden aangeboden en allemaal digitaal via de elektronische leeromgeving It's Learning. Op deze digitale omgeving is al het lesmateriaal voor de student te vinden. Dit is per studiejaar in vakruimtes geordend. In de vakruimtes staan vervolgens weer lesmappen waarin de lesstof van de betreffende les van die week is te vinden. Hierin staan de taken en opdrachten die de student voor dat vak moet uitvoeren. De zelfstudie die wordt gevraagd, wordt aangestuurd door de leerdoelen en de studieopdrachten. Hiermee vergaart de student de nodige kennis die hij vervolgens in de projecten moet toepassen en waarmee hij zich de competenties eigen maakt en zich verder ontwikkelt in de verschillende rollen. De leerdoelen (beheersingsniveaus) zijn overzichtelijk terug te vinden in het lesmateriaal. Eenmaal afgeronde taken verdwijnen uit het overzicht (naar een andere map), zodat de student direct zicht heeft op de studievoortgang per vak. Via de lessen en opdrachten wordt studievoortgang gestimuleerd.

Naast de modules via It's Learning (zelfstudie) volgen studenten colleges via iLinc, een virtual classroom. Wekelijks staan er colleges gepland. Tijdens deze colleges wordt dieper ingegaan op de vooraf, in de vorm van huiswerkopdrachten, digitale weblectures en/of instructiefilmpjes, aangeboden leerstof. Tijdens de colleges kan de docent (op afstand) groepjes studenten aan het werk zetten, is er gelegenheid voor het stellen van vragen en is er een chatbox die individuele- en groepsdiscussies mogelijk maakt. De docent kan dit tijdens de les binnen iLinc organiseren. Wanneer voor een module full contact nodig is, organiseert HBO Drechtsteden dit. De presentatie van het ondernemersplan in jaar 1 is daar een voorbeeld van. Het panel stelt vast dat de opleiding er in slaagt met deze werkvormen aan te sluiten op de omstandigheden van de studenten (namelijk profvoetballers) die onder meer vragen om flexibiliteit en ook stuurt op een gewenste studievoortgang.

De studentbegeleiding vindt ook plaats via It's Learning. Binnen de digitale leeromgeving hebben studenten zicht op hun studievoortgang. Daarnaast zijn er verschillende (huiswerk)opdrachten beschikbaar en is er gelegenheid tot het stellen van vragen. Studenten geven aan dat er korte lijnen zijn met de docenten. Dit vinden zij prettig. Daarnaast worden studenten ondersteund door de VVCS. De digitale vorm van onderwijs is verder ideaal voor hen, omdat het hen in staat stelt om naast hun topsportcarrière een opleiding te volgen.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de uitgangspunten kleinschaligheid, praktijkgerichtheid en innovatief karakter goed tot zijn recht komen binnen de vormgeving van het programma. Kleinschaligheid ligt voor de hand, omdat het een kleine opleiding betreft. Concreet komt dit goed tot uiting in It's Learning waarbinnen sprake is van direct contact tussen docenten en studenten. De praktijkgerichtheid zit in de inhoud van de lesstof en de koppeling tussen theorie (onder andere via zelfstudie) aan de projecten en praktijkopdrachten. Het innovatieve karakter zit in de wijze waarop het programma via blended learning wordt aangeboden. Dit sluit goed aan op de omstandigheden van topsporters. Het stelt hen in staat om tijd- en plaatsonafhankelijk de opleiding te volgen.

Via blended learning biedt de opleiding activerende werkvormen aan via de elektronische leeromgeving It's Learning en via de virtual classroom iLinc. Zelfstudie, colleges, groepsopdrachten, discussies en ook 'traditionele' contactmomenten maken deel uit van het onderwijs. Het panel stelt vast dat de opleiding moderne ICT-mogelijkheden inzet en studenten via de digitale platforms ook op een passende manier begeleidt. De studenten zijn hierover tevreden. Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Standaard 5 Instroom

<i>Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.</i>

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van instromende studenten. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **goed**.

Bevindingen

De opleiding richt zich op topsporters. Vooralsnog bestaat de studentpopulatie uit hoofdzakelijk profvoetballers, maar ook hebben een autocoureur en profvolleybalster aan het programma deelgenomen. Voor toelating tot het programma hanteert de opleiding de wettelijke toelatingseisen die gelden voor toelating tot een hbo-bachelorprogramma. Deze zijn vastgelegd in de *Onderwijs- en Examenregeling* (2014-2015).

In samenwerking met de VVCS worden aspirant-studenten geworven. De voorlichting en aanmelding verlopen ook in nauwe samenwerking met de vereniging. Voorlichtingsbijeenkomsten worden bijvoorbeeld via de VVCS georganiseerd. Hierin is nadrukkelijk aandacht voor de vormgeving van de opleiding en de digitale voorzieningen waarover de student moet beschikken om de opleiding vanuit huis (of elders) te kunnen volgen.

HBO Drechtsteden voorziet verder in een goede aanmeldings- en inschrijfprocedure en gaat onder andere na of de aspirant-student voldoet aan de geldende instroomeisen. Met iedere student wordt een intakegesprek gevoerd. Voor studenten van 21 en jaar en ouder, die niet aan de wettelijke instroomeisen voldoen, maakt HBO Drechtsteden gebruik van een zogeheten 21+-regeling. De *Infowijzer 21+toets* geeft hier gedetailleerde informatie over, zo stelt het panel vast. Eventuele vrijstellingsverzoeken neemt de examencommissie in behandeling.

Bij de start van het programma voor een nieuwe groep studenten heeft de opleiding nadrukkelijk aandacht voor de digitale voorzieningen die nodig zijn voor de student om de opleiding via afstandsonderwijs te kunnen volgen. De opleiding gaat dit per student na. Daarnaast heeft de opleiding in het begin van het programma, via de modules persoonlijke effectiviteit, aandacht voor het combineren van topsport met een opleiding en wat dat allemaal met zich meebrengt voor de student.

Overwegingen en conclusie

De opleiding hanteert de wettelijke toelatingseisen voor instroom tot het programma. Via de instroomprocedure ziet zij hierop toe. Voor studenten die niet voldoen aan de wettelijke toelatingseisen en bij de start van het studiejaar 21 jaar of ouder zijn, is toelating mogelijk op grond van een toelatingsonderzoek. Eventuele vrijstellingen worden door de examencommissie afgehandeld, zo stelt het panel vast.

Om een goede aansluiting te bevorderen gaat de opleiding bij de start van het programma bij iedere student na of hij over de nodige digitale voorzieningen beschikt. Daarnaast informeert de opleiding studenten in het begin van het curriculum goed over alles wat er door de opleiding van hen wordt gevraagd. Verder voorziet de opleiding voor aanvang van het programma, en in

samenspraak met de VVCS, in voorlichtingsbijeenkomsten waarin de inhoud en vormgeving van de opleiding aan bod komen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Personeel

Standaard 6 Kwaliteit van het personeel

Het personeel is gekwalificeerd en de omvang is toereikend voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van het personeel. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

De opleiding wordt verzorgd door een team van acht docenten (september 2015) die verschillende achtergronden hebben in relevante werkvelden en vakgebieden, zo blijkt uit de CV-beschrijvingen die het panel heeft ingezien. Vakgebieden die de docenten vertegenwoordigen zijn onder andere marketing, projectmanagement, economie, bestuur- en organisatiekunde en HRM. Daarnaast beschikt HBO Drechtsteden over onderwijskundige expertise. Vijf docenten hebben een didactische bevoegdheid. Andere docenten beschikken over docentervaring. Voor de expertise op het gebied van onderzoek heeft de opleiding volgens het panel gezaghebbende externe expertise ingehuurd.

Van de acht docenten zijn er zes als zzp'er en twee als vaste docenten aan de opleiding verbonden. De meeste van hen voor een kleine aanstelling. Via verschillende gesprekken die volgens een vaste gesprekscyclus plaatsvinden, evalueert de opleidingsmanager het functioneren van de docenten. Ook wordt de individuele scholingsbehoefte in deze gesprekken geïnventariseerd. Het afgelopen jaar heeft scholing plaatsgevonden met het hele team voor de ontwikkeling van competenties naar leerdoelen en beheersingsniveaus, de competentiematrix en de doorvertaling naar de toetsing. Daarnaast heeft een aantal sessies in het teken gestaan van onderzoek in het onderwijs en de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden bij studenten.

In het kader van professionalisering besteedt HBO Drechtsteden veel aandacht aan de relatie met de beroepspraktijk, kennis, ervaring en affiniteit met digitaal lesgeven, onderzoek en afstuderen. Het scholingsplan van de opleiding sluit hier op aan. Nieuwe docenten worden wegwijs gemaakt met de digitale leeromgeving en de technische mogelijkheden hierbinnen. Dit gebeurt onder begeleiding van een ervaren docent die ook meekijkt bij een eerste digitale les. Naast het vaste docententeam maakt de opleiding gebruik van docenten die gastlessen verzorgen. Met deze docenten voert de opleidingsmanager voorafgaand aan de les een afstemmingsgesprek over onder meer de verwachtingen.

De acht docenten vertegenwoordigen een formatieomvang van 0,65 fte. Voor het type onderwijs is dat naar het oordeel van het panel ruim voldoende.

Alles overziend beschouwt het panel de kwalificaties die de docenten vertegenwoordigen als voldoende. Alle nodige vakgebieden zijn vertegenwoordigd. Docenten beschikken vanuit hun diverse achtergronden over relevante praktijkervaringen en netwerken die zij inzetten in het onderwijs. Het opleidingsniveau in het team vindt het panel voldoende, evenals de didactische kwalificaties. Bepaalde scholing, zoals de certificering van examinatoren (BKE-cursus), wordt nog ingepland. Dit verloopt via het management.

Studenten zijn tevreden over de kwaliteit van de docenten. Zij vinden de docenten bekwaam in hun vakgebied en betrokken bij de opleiding. Studenten waarderen bovenal de inbreng van praktijkvoorbeelden door docenten en dat zij korte lijnen in de communicatie met hen hebben.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast op basis van de CV-gegevens van de docenten vast, dat de docenten beschikken over de nodige vakinhoudelijke kennis. Daarnaast hebben de meeste docenten een didactische bevoegdheid of achtergrond. Het kunnen verzorgen van digitaal onderwijs en het gebruik van activerende werkvormen is van groot belang voor de opleiding. Hierin schoolt HBO Drechtsteden haar eigen personeel. Dit gebeurt via teamscholing en bij het inwerken van nieuwe docenten of gastdocenten. Ook stelt het panel vast dat docenten hun eigen expertise bijhouden. Studenten zijn positief over de kwaliteiten van hun docenten en hun betrokkenheid bij de opleiding.

Omdat de teamkwalificaties naar het oordeel van het panel over de breedte de gewenste kwaliteit op voldoende niveau weerspiegelen, beoordeelt het panel deze standaard als **voldoende**.

Voorzieningen

Standaard 7 Materiële voorzieningen

<i>De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.</i>

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van voorzieningen. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **goed**.

Bevindingen

De opleiding wordt verzorgd op afstand. Studenten volgen het programma via de digitale leeromgeving en virtual classroom veelal vanuit huis of vanuit het buitenland (als zij daar gestationeerd zijn voor hun werk). HBO Drechtsteden is gehuisvest in het centrum van Dordrecht aan het Achterom. In het gebouw zijn ook opleidingen van Hogeschool Inholland gevestigd.

HBO Drechtsteden beschikt over twee verdiepingen met een flexibele indeling van onderwijsruimtes. De setting is een kantoorachtige, wat logisch is, aangezien studenten het onderwijs op afstand volgen. De huisvesting is toereikend voor de opleiding. Medewerkers beschikken over de nodige vaste werkplekken, overleg ruimtes en flexibele ruimtes. Ook zijn er onderwijsruimtes beschikbaar voor contactmomenten met de studenten. Deze worden ook ingezet voor voorlichtingsactiviteiten en zijn voorzien van de nodige digitale ondersteunende middelen.

De materiële voorzieningen waar studenten gebruik van maken worden via de elektronische leeromgeving aangeboden. Via www.hbodrechtsteden.nl vinden studenten algemene informatie en met de link 'mydavinci' krijgen zij toegang tot ondersteunende programma's. Ook kunnen studenten gebruik maken van (digitale) bibliotheekvoorzieningen van onder meer van universiteiten.

Studenten die via de VVCS het programma zijn ingestroomd, hebben ook toegang tot de opleiding via de portal van de VVCS academy.

Studenten zijn tevreden over de digitale voorzieningen. In het gesprek met het panel geven zij aan dat de kwaliteit van de digitale omgeving valt of staat bij het hebben van een goede internetverbinding. Hierover beschikken de studenten allemaal. Dit wordt bij de toelating door de opleiding ook per student nagegaan.

Overwegingen en conclusie

Het panel vindt de voorzieningen toereikend. Ze zijn afgestemd op de omstandigheden en behoeften van de student. Daarnaast heeft het panel waardering voor de toegang tot de universitaire database die de ontwikkeling van actuele kennis en kunde kan ondersteunen. Op grond hiervan beoordeelt het panel deze standaard als **goed**.

Standaard 8 Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van studiebegeleiding. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

Studiebegeleiding

De opleiding geeft op diverse manieren vorm aan de begeleiding van de studenten. Centraal binnen de begeleiding staat de competentieontwikkeling van de student. Om deze aan te tonen ronden studenten opdrachten af en houden zij een digitaal portfolio bij. De docenten verzorgen de studentbegeleiding. Zij begeleiden studenten bij hun competentieontwikkeling, zowel tijdens de lessen als tijdens de opdrachten. Studenten beschouwen de docenten als bereikbaar en benaderbaar voor vragen.

Zij waarderen de korte lijnen met docenten als een positief kenmerk, zo blijkt uit de gevoerde gesprekken. Wat betreft het panel kan de opleiding de begeleiding versterken door studenten wat meer uit te dagen om verdieping op te zoeken en door bij de opdrachten (projecten) nadrukkelijker gebruik te maken van feedback vanuit de beroepspraktijk op het functioneren van de student(en).

De docenten zijn het eerste aanspreekpunt voor de student. Ook kunnen studenten bij de opleidingsmanager terecht met vragen en bij hun studiecoach (de docent Human Development) die portfoliobegeleider is van alle studenten. Verder kunnen studenten met loopbaangerelateerde vragen aankloppen bij de studiecoördinator van de VVCS. Via evaluatiebijeenkomsten na ieder semester houdt de opleiding de vinger aan de pols en gaat zij na of het onderwijs naar tevredenheid wordt verzorgd (zie verder standaard 9). De docenten geven aan dat een mate van flexibiliteit erg belangrijk is voor de studentenpopulatie, maar dat in de begeleiding er ook duidelijke grenzen gesteld moeten worden. Flexibiliteit betekent niet vrijheid. Aansluiten op de belevingswereld van de student, persoonlijk contact en het bieden van structuur zijn belangrijke aspecten waarvoor docenten aandacht hebben in de studentbegeleiding.

Naast begeleiding vanuit de opleiding, krijgen studenten begeleiding vanuit de VVCS. De relatie- en opleidingsmanager van de VVCS treedt op als linking pin tussen de opleiding en de studenten. Tweewekelijks is er contact en worden lopende zaken besproken. Specifieke aandachtspunten vormen daarbij de kwaliteit van de virtuele leeromgeving, studietempo, toetsresultaten en persoonlijke omstandigheden van studenten.

Informatievoorziening

Binnen de elektronische leeromgeving is alle informatie over de opleiding voor studenten te vinden. Persoonlijke gegevens, pasfoto's van studenten, agenda, studieresultaten en cijferlijst zijn toegankelijk via 'Eduarte'. Bij de start vindt goede voorlichting plaats en worden studenten wegwijs gemaakt in de virtuele omgeving. Het panel stelt vast dat de informatievoorziening toereikend is en, wanneer studenten vragen hebben, zij terecht kunnen bij hun docenten en contactpersonen binnen de opleiding en de VVCS.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat studenten worden begeleid door de docenten, een studiecoach en contactpersonen binnen HBO Drechtsteden en de VVCS. De opleiding onderhoudt intensief contact met de VVCS over de studievoortgang van de studenten en de persoonlijke omstandigheden waarin zij verkeren.

Vanuit de lessen wordt gestuurd op de gewenste studievoortgang en wordt vakinhoudelijke begeleiding gegeven. Zoals eerder aangegeven, vindt het panel dat de docenten studenten wat meer kunnen stimuleren om inhoudelijke verdieping te zoeken. Ook kan de opleiding volgens het panel meer gebruik maken van externe feedback op het functioneren van de student.

Het panel constateert dat de studentbegeleiding via korte lijnen loopt. Studenten zijn tevreden over de studiebegeleiding die zij ontvangen. De opleiding heeft door de korte lijnen, de afstemming met de VVCS en via de digitale leeromgeving goed zicht op de studievoortgang van de studenten. Het panel stelt verder vast dat de studiebegeleiding goed aansluit op de behoeften en omstandigheden van de student. De informatievoorziening is vooral digitaal. Deze is toereikend voor studenten.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Kwaliteitszorg

Standaard 9 Evaluaties

<i>De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.</i>

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van kwaliteitszorg. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

HBO Drechtsteden heeft het systeem van kwaliteitszorg dat van toepassing is op Ondernemerschap uitgewerkt in *Kwaliteitsdossier* (juni 2013). Dit systeem is gebaseerd op het INK-model en gaat uit van de plan-do-check-act-cyclus voor de uitvoering van verbetermaatregelen.

Het panel constateert dat in het kwaliteitsdossier is uitgewerkt hoe vanuit de opleiding via formele lijnen wordt toegezien op de kwaliteit van onderwijsinhoud, uitvoering en organisatie. Het panel heeft kunnen vaststellen dat de opleiding sinds het huidige studiejaar iedere module evalueert via een standaard evaluatieformulier, naast de gesprekken met studenten die altijd al plaatsvonden. Verder evalueert de opleiding haar curriculum twee keer per jaar met de VVCS, worden alle docenten één keer per jaar bevraagd en komt de beroepsveldcommissie een aantal keer per jaar bijeen om de kwaliteit van de opleiding en onderdelen daarvan te bespreken. De resultaten van de evaluaties en besprekingen worden volgens het kwaliteitszorgsysteem opgenomen in de managementrapportage en zijn onderwerp van bespreking in de gesprekken tussen het bestuur van HBO Drechtsteden en de opleidingsdirecteur. Deze worden meegenomen in nieuwe ontwikkelingen.

Student- en alumni-enquêtes maken ook deel uit van het kwaliteitsmanagementsysteem. Hiervan stelt het panel vast dat de student- en alumni-aantallen dusdanig laag zijn dat de uitkomsten van die enquêtes niet bruikbaar zijn voor het formuleren van verbetermaatregelen en er geen conclusies aan gekoppeld kunnen worden.

Naast de genoemde formele evaluaties vindt veel informele kwaliteitszorg plaats. Zo stelt het panel op basis van de gevoerde gesprekken vast dat de communicatielijnen kort zijn. Er vindt veelvuldig afstemming plaats over allerlei zaken die de opleiding betreffen met docenten en de VVCS. Wanneer iets niet naar behoren loopt, volgens docent(en) en of studenten, wordt er ingegrepen.

Het kwaliteitsbeleid wordt pas sinds een paar jaar uitgevoerd onder de vlag van HBO Drechtsteden. Het panel constateert dat de opleiding binnen de eigen cultuur en organisatie nagaat hoe de formele kwaliteitsbewaking op een passende manier kan aansluiten binnen de informele (ook effectieve) bestaande situatie. HBO Drechtsteden is, sinds dat zij aan het roer staat, bezig met de herijking van de opbouw van het curriculum in de vijf beheersingsniveaus en de ontwikkeling van de competentiematrix; een hele klus. De doorvertaling daarvan naar toetsmatrices heeft grotendeels plaatsgevonden. Voor de nabije toekomst zijn ook ontwikkelafspraken gemaakt. Deze hebben betrekking op de vakken Engels en Nederlands en de beoordeling van het portfolio.

De examencommissie ziet toe op de kwaliteit van de toetsing en examinering. Hiervoor heeft de examencommissie een ontwikkel-/verbeterplan opgesteld (*Kwaliteitsniveau toetsing en beoordeling, borging door examencommissie*, versie juni 2015, zie verder standaard 10).

Uit de visitatie zes jaar geleden zijn geen concrete aanbevelingen voortgekomen. De opleiding is toen op de verschillende facetten als voldoende beoordeeld, de kwaliteit van het personeel destijds als goed. Ten opzichte van zes jaar geleden wordt er in het Nederlands bestel van hbo-onderwijs meer aandacht gevraagd voor het opleidingsniveau van docenten en voor de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden (als indicator van het bachelorniveau) bij studenten. De opleiding heeft zichtbaar in laatstgenoemde geïnvesteerd (zie ook standaarden 6 en 11) en daarmee laten zien dat zij adequaat inspeelt op ontwikkelingen in het veld.

Overwegingen en conclusie

Het kwaliteitszorgbeleid van de opleiding wordt deels uitgevoerd conform het kwaliteitbeleidsplan van de hogeschool. De opleiding is bezig de informele kwaliteitszorg waarvan sprake is verder te formaliseren volgens het gestelde beleid. In die werkwijze is kwaliteitsbewaking volgens de plan-do-check-act-cyclus het uitgangspunt en zijn verschillende stakeholders van de opleiding actief betrokken.

Alles overziend stelt het panel, op basis van de gevoerde gesprekken en bestudeerde stukken vast dat de opleiding dicht op de kwaliteit (en beleving daarvan door studenten) zit en continu aandacht heeft voor verbetering daarvan. Er is continu aandacht voor het bepalen, beoordelen en verbeteren van kwaliteit. De mate waarin de opleiding bij de kwaliteitsbewaking uitgaat van streefwaarden is volgens het panel beperkt. Dit kan de opleiding nog verder ontwikkelen in de kwaliteitszorgsystematiek.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 10 Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel over toetsing. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

Toetsuitvoering

Uitgangspunten voor de toetsing en examinering zijn vastgelegd in het toetsbeleid (*Dossier: toetsen, beoordelen, examens*, september 2014), de Onderwijs- en Examenregeling en in de modulewijzers voor studenten. In de modulewijzers staan zowel toetsvormen als beoordelingscriteria vermeld.

De opleiding maakt gebruik van drie soorten toetsen: mondeling, schriftelijk en opdrachten. Deze toetsvormen zijn passend bij het onderwijs. Er wordt veel schriftelijk getoetst. Het panel is het eens met de opleiding dat het aanbod wat gevarieerder kan zijn. De schriftelijke toetsvormen zijn hoofdzakelijk tentamens met multiple choice vragen, open en/of gesloten vragen. Voor opdrachten moet de student verschillende type producten leveren, bijvoorbeeld een ondernemersplan, een SWOT-analyse of een advies. De uitkomsten van sommige opdrachten moeten ook gepresenteerd worden. De presentatie van het resultaat telt dan ook mee in de beoordeling.

Voor de schriftelijke toetsen maakt de opleiding gebruik van toetsmatrijzen. Dit draagt bij aan valide toetsing. Bij de schriftelijke toetsen staan criteria en de cesuur vermeld op het voorblad van het tentamen. Voor de opdrachten wordt het beoordelingsformulier vooraf uitgereikt aan de studenten. Hierop zijn onder meer de criteria te vinden.

Bij de beoordeling van opdrachten gebruikt de opleiding verschillende beoordelingsschalen, zoals onvoldoende, voldoende, goed en onvoldoende, voldoende, spontaan. Hierbij ontbreekt een uitwerking van de cesuur. Onduidelijk is wat de student moet doen voor een voldoende of een goed resultaat. Dit moet de opleiding nog verbeteren. In de bestudeerde beoordelingen wordt de gegeven waardering marginaal onderbouwd. Daarbij vindt het panel dat de opleiding binnen projecten (en praktijkopdrachten) meer gebruik kan maken van externe feedback over het functioneren van de student, bijvoorbeeld door feedback van ene opdrachtgever (projecten) of een peerbeoordeling bij te voegen.

Wanneer studenten feedback op hun resultaten willen, kunnen zij dit opvragen bij de betreffende docent. Dit kan goed via de elektronische leeromgeving, zo geven studenten aan.

De praktijkperiode wordt ieder jaar getoetst door middel van het portfolio. Ieder jaar vult de student zijn portfolio met de resultaten van praktijkopdrachten. De criteria voor deze portfolio-opdrachten zijn in studiewijzers opgenomen en zijn afgeleid van de beroepsspecifieke competenties. In de eerste twee studiejaar staat de ontwikkeling van de persoonlijke (ondernemers)kwaliteiten centraal en in de latere jaren is het portfolio gericht op verdieping van ondernemerskwaliteiten. De portfoliodocent beoordeelt de mate waarin de student deze competenties heeft laten zien in de praktijk door middel van een portfoliobeoordeling en een criteriumgericht interview.

In het vierde studiejaar studeren studenten af. Een student mag afstuderen wanneer alle propedeuseonderdelen en het (praktijk)portfolio positief beoordeeld zijn (*Onderwijs- en Examenregeling 2014-2015*). Binnen het afstuderen ligt de nadruk op de ontwikkeling van leer- en onderzoeksvaardigheden en op het ontwikkelen van een eigen profiel in relatie tot ondernemerschap. Via de afstudeerprojecten beoordeelt de opleiding of studenten beschikken over de competenties van het beroepsprofiel op hbo-bachelorniveau. Daarvoor voeren studenten zelfstandig een afstudeerproject uit en schrijven zij een scriptie. Zij doen dit individueel en altijd voor een externe opdrachtgever. De VVCS ondersteunt het verkrijgen van een geschikte opdracht. Voor de start stelt de student een plan van aanpak op waarin de opdracht is uitgewerkt en een voorlopige planning en literatuurlijst zijn opgenomen. Dit plan wordt door twee beoordelaars goedgekeurd waarvan één een extern deskundige is. In de afstudeerplannen sinds 2011 trad een gerenommeerd extern deskundige, op het gebied van praktijkgericht onderzoek in het hbo, op als tweede beoordelaar. Deze persoon heeft een hele serie bijeenkomsten voor de docenten van HBO Drechtsteden verzorgd op het gebied de beoordeling van het afstuderen. De afstudeerscripties tot op heden door een examiner van de opleiding beoordeeld. Volgens het verbeterplan van de examencommissie (zie standaard 9) worden eindwerkstukken in de toekomst ook door twee examinatoren beoordeeld. Het panel juicht deze aanpassing toe. Het afstudeergesprek wordt al door de beoordelaar, de begeleider en een werkvelddeskundige beoordeeld. Dit waardeert het panel positief. Alles overziend en mede op grond van de gegeven oordelen en de gesprekken daarover met de docenten heeft het panel de indruk dat de betrokken beoordelaars de eindproducten van studenten op de juiste kwaliteit weten te waarderen (Zie ook standaard 11). Docenten geven ook aan dat zij regelmatig overleg hebben gevoerd over de beoordeling van het eindniveau en dat dit onderwerp nog steeds actueel is.

Borging kwaliteit toetsing

In het toetsbeleid (september 2014) van HBO Drechtsteden staat beschreven dat de docenten in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor het opleveren van kwalitatief goede toetsen. Vanuit de examencommissie zijn verschillende richtlijnen opgesteld waar de docenten rekening mee moeten houden. De validiteit van de toets wordt geborgd vanuit de competentiematrix en bijbehorende toetsmatrices. Daarmee verzekert de opleiding zich ervan dat de juiste beheersingsniveaus/leerdoelen aan bod komen.

In het toetsbeleid zijn ook uitgangspunten beschreven voor de aard van de toets, herkansingsmogelijkheden en beoordelingsnormen. Verder is hier in opgenomen dat docenten elkaars gemaakte toets controleren. Dit gebeurt nog niet, zo blijkt uit de gevoerde gesprekken. Het panel stelt vast dat de opleiding nog niet alle onderdelen uit het toetsbeleid heeft gerealiseerd.

Zo is (zoals aangegeven) de cesuur van de beoordelingsschalen die bij projecten en het afstuderen wordt gehanteerd, niet helder gedefinieerd en is vooralsnog de docent van een module ook de constructeur en de corrector van de bijbehorende toets. Zowel het uitwerken van de cesuur voor de verschillende gehanteerde beoordelingsschalen, als het scheiden van begeleiden en toetsen staat nog in de planning om gerealiseerd te worden. De examencommissie ziet hierop toe (zie hierna bij 'Examencommissie').

Examencommissie

HBO Drechtsteden heeft een examencommissie voor de twee hbo-bacheloropleidingen (*Reglement examencommissie*, 2012) ingesteld. De examencommissie is onder meer ingesteld om toe te zien op de kwaliteit van toetsing en examinering en het formuleren van het toetsbeleid. De commissie telt vijf leden. Daarvan komen drie van de twee opleidingen, en twee van buiten de opleiding. Het panel constateert op basis van CV's van de commissieleden dat de commissie beschikt over de nodige inhoudelijke expertise over de opleiding en over expertise op het gebied van toetsen en beoordelen. De examencommissie bewaakt de kwaliteit van de toetsen en examens aan de hand van een activiteitenplanning; een ontwikkel-/verbeterplan (*Kwaliteitsniveau toetsing en beoordeling borging door examencommissie*, juni 2015). Hierin zijn activiteiten opgenomen die in een planning zijn verdeeld over twee jaar (2015 en 2016). Het panel stelt vast dat een deel van de activiteiten inderdaad conform de planning is uitgevoerd (eerste helft 2015), zoals het opstellen van toetsmatrices en het controleren daarvan.

Het panel stelt vast dat de examencommissie druk doende is de kwaliteit van toetsen te controleren en de voorgenomen ambities te verwezenlijken. Zij pakt dit adequaat op. Op grond van de reeds uitgevoerde acties en het gesprek met de examencommissie, heeft het panel er vertrouwen in dat ook de geplande acties worden opgepakt. Het grote bewustzijn bij de opleiding en de kwaliteit en betrokkenheid van mensen om ook de boogde verbetermaatregelen door te voeren, waardeert het panel als positief.

Overwegingen en conclusie

De competenties van de opleiding staan centraal in de toetsing. Via de competentiematrix, de uitwerking naar beheersingsniveaus en de toetsplannen is dat geborgd.

De opleiding toetst de beoogde competenties via mondelinge en schriftelijke tentamens en via opdrachten. Wat betreft het panel kan er gevarieerder getoetst worden en kan de opleiding bij de beoordeling van projecten (en praktijkopdrachten) vaker van externe feedback gebruik maken. Informatie over toetsing is voor studenten te vinden in de modulewijzers. De studenten geven aan dat zij goed en tijdig worden geïnformeerd over de beoordelingscriteria en toetsprocedures. Wanneer zij feedback op gemaakte resultaten willen, kunnen zij dit opvragen bij de betreffende docent.

Docenten zorgen in de eerste plaats voor de kwaliteit van de toetsen. Zij stemmen de toetsen met en op elkaar af. Het vier-ogenprincipe wordt nog niet structureel toegepast. Daarnaast ziet de examencommissie toe op een goede verantwoording van toetsing en op de borging van het gewenste eindniveau. Op basis van de bestudeerde stukken constateert het panel dat de borging van de toetsing en examinering vanuit de examencommissie nog verder ontwikkeld kan worden, conform de plannen die de examencommissie hiervoor heeft opgesteld. Het panel juicht de opgestelde verbetermaatregelen toe. Tegelijkertijd constateert het panel dat de kwaliteit van het eindniveau in orde is (zie standaard 11).

Op grond van de aangetroffen toetskwaliteit, de resultaten van de studenten die op orde zijn en het vertrouwen van het panel in de examencommissie, komt het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 11 Gerealiseerde eindkwalificaties

<i>De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.</i>

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel over het gerealiseerde niveau. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Bevindingen

Producten van afgestudeerden

Sinds haar bestaan telt de opleiding tien afgestudeerden. Het panel heeft de eindwerkstukken van deze afgestudeerden bestudeerd en waardeert deze alle tien als representatief voor het beoogde hbo-bachelorniveau en het beroepsprofiel van de opleiding (2012). De score van voldoende of goed waarmee de opleiding de eindproducten heeft gewaardeerd, zijn volgens het auditpanel terecht. Er is één werkstuk volgens het panel van een wat mindere kwaliteit. Dit betreft ook een ouder werkstuk (afgestudeerd in 2009).

De onderwerpen waar studenten voor hun afstuderen aan werken sluiten volgens het panel aan bij het profiel waarvoor de opleiding opleidt. Het merendeel van de opdrachten betreft relevante managementvraagstukken. Er zitten een paar werkstukken bij waarbij technologie een thema is en enkele behandelen actuele innovatieve onderwerpen. Een werkstuk gaat bijvoorbeeld over de inzet van doellijn-technologie in de voetbalwereld en een ander eindwerkstuk over de rol van social media in de voetbalwereld. Het panel vindt de verslagen getuigen van een juiste onderzoeks aanpak. Het panel stelt vast dat de verschillende afstudeerresultaten een passende weergave zijn van hetgeen de opleiding ambieert, namelijk het opleiden van innovatieve ondernemers.

Functioneren afgestudeerden

Van de alumni voetbalt het merendeel nog. Twee alumni zijn hun voetbalcarrière (deels) gestopt en vervullen een functie als 'innovatieve ondernemer'. Een alumnus is commercieel directeur bij een eredivisieclub. Een andere alumnus is parttime account/relatiemanager (naast parttime profvoetballer). Gezien het aantal kan niet gezegd worden dat dit representatief is of zal zijn voor alle alumni van de opleiding, al vertegenwoordigen de twee alumni een prachtig visitatiekaartje voor de opleiding.

Overwegingen en conclusie

Het auditpanel heeft van de tien afgestudeerden die de opleiding telt de eindwerkstukken met bijbehorende waardering bestudeerd en is van oordeel dat deze eindwerkstukken voldoen aan het beoogde beroepsprofiel, en voldoende hbo-bachelorniveau weerspiegelen.

De meeste alumni voetballen nog. Er zijn twee afgestudeerden als innovatieve ondernemende manager werkzaam in functies die zeer goed passen in het beroepsprofiel van de opleiding.

Alles overziend concludeert het panel dat de beoogde eindkwalificaties in voldoende mate worden aangetoond. Op grond van de eindproducten van de afgestudeerden komt het panel tot het oordeel **voldoende**.

Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
<i>Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties</i>	Voldoende
<i>Standaard 2 Oriëntatie programma</i>	Voldoende
<i>Standaard 3 Inhoud programma</i>	Voldoende
<i>Standaard 4 Vormgeving programma</i>	Goed
<i>Standaard 5 Instroom</i>	Goed
<i>Standaard 6 Personeel</i>	Voldoende
<i>Standaard 7 Materiële voorzieningen</i>	Goed
<i>Standaard 8 Begeleiding</i>	Voldoende
<i>Standaard 9 Kwaliteitszorg</i>	Voldoende
<i>Standaard 10 Toetsing</i>	Voldoende
<i>Standaard 11 Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	Voldoende

Weging en conclusie

De oordelen zijn gewogen volgens de beslisregels van de NVAO.

Da Vinci HBO Drechtsteden is pas sinds twee jaar verantwoordelijk voor de opleiding Ondernemerschap waarmee zij een unieke doelgroep een interessant programma biedt. Gespiegeld aan landelijke ontwikkelingen heeft zij haar opleiding op onderdelen adequaat verbeterd. Deze wijzigingen zijn dusdanig grondig en omvangrijk dat nog niet alles zijn weerslag heeft in de kwaliteit van interne en externe borgingprocedures. HBO Drechtsteden heeft samen met examencommissie een planning waarin activiteiten verdeeld over twee jaar zijn opgenomen. Een deel van deze activiteiten is doorgevoerd en een deel moet nog plaatsvinden. Het grote bewustzijn bij de opleiding en de kwaliteit en de betrokkenheid van mensen om ook de boogde verbetermaatregelen door te voeren, waardeert het panel als positief. Daarnaast vindt het panel de resultaten van afgestudeerden over de hele linie getuigen van de gewenste kwaliteit. Op grond hiervan, en het vertrouwen dat het panel heeft in de opleiding voor het verder oppakken van de gestelde verbetermaatregelen, waardeert het panel de hele kwaliteit van de opleiding als voldoende.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding Ondernemerschap van Stichting Hoger Onderwijs Da Vinci als **voldoende**.

Aanbevelingen

Het panel geeft de opleiding de volgende aanbevelingen mee:

Standaard 1

- De vijf beheersingsniveaus leiden tot een veelheid van uitgangspunten die centraal staan in het onderwijs. Hoewel het panel niet de indruk heeft dat de veelheid aan uitgangspunten tot onoverzichtelijkheid leidt, geeft het panel de opleiding de suggestie mee om de veelheid aan uitgangspunten te comprimeren.
- Het panel dringt er bij de opleiding op aan het aspect topsportmanagement uit de naamgeving van de opleiding te verwijderen, omdat dit in de ogen van het panel verwarrend is voor het werkveld dat wel opleidt tot het bestaande profiel Topsportmanagement. Het kan daarmee ook verwarrend zijn voor studenten.

Standaard 2

- Het panel raadt de opleiding aan de samenstelling van de beroepenveldcommissie te herzien en het aandeel ondernemerschapsgelateerde werkvelden in relatie tot het aandeel VVCS aan te passen door meer ondernemerschapsgelateerde werkvelden vertegenwoordigd te hebben in de commissie.
- Docenten kunnen studenten wellicht meer uitdagen gebruik te maken van verdiepende literatuur/bronnen. Bijvoorbeeld door meer actuele casuïstiek uit het werkveld in te brengen.

Standaard 3

- Het panel adviseert de opleiding de horizontale samenhang in het curriculum te versterken door de inhoud van vakken in een studiejaar op elkaar af te stemmen. Deels is hiervan al sprake, maar dit is nog te sporadisch. De rollen zoals die in het beroepsprofiel zijn vastgelegd, kunnen wellicht hiervoor gebruikt worden.

Standaard 6

- Het panel raadt de opleiding aan om examinatoren (meer dan één) de BKE-certificering (en vervolgens de SKE) te laten behalen.

Standaard 10

- Gezien de diversiteit van aan competenties adviseert het panel de opleiding om meer variatie in de toetsvormen aan te brengen, bijvoorbeeld door ook gebruik te maken van door studenten gemaakt beeldmateriaal of vaardigheidstesten.
- Daarnaast beveelt het panel de opleiding ook aan opdrachtgevers, cq begeleiders van externe opdrachten en projecten meer systematisch te betrekken bij feedback en/of beoordeling van de praktijkopdrachten die door studenten in het werkveld worden uitgevoerd. Dit kan ook als een variatie in toetsvorm worden beschouwd.
- Bij het verder realiseren van de gestelde verbetermaatregelen voor toetsing en examinering in 2016 dringt het panel er bij de opleiding op aan om de cesuur, zoals gebruikt in de verschillende beoordelingsformulieren te duiden en bij de eindbeoordeling een tweede beoordelaar in te zetten.

Bijlagen

Bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding

Competenties opleiding Ondernemerschap	Internationale doelstellingen
Ondernemers dienen te beschikken over onderstaande competenties:	Entrepreneurs should take the appropriate actions to achieve the objectives of their business. These actions should include:
Wetenschappelijke toepassing	1. Effective and economic management from all available resources
Creativiteit en complexiteit in handelen	
Management bedrijfsprocessen	
Methodische en reflectief handelen	
Multidisciplinaire integratie	
Organisatiekunde	
Probleemgericht werken	
Creativiteit en complexiteit in handelen	2. Appointment, training, and development of small business owner and entrepreneur, seeking to integrate their aspirations and idea with the requirements of the business
Financieel bewustzijn	
Marktgerichtheid	
Probleemgericht werken	
Sociaal-communicatieve bekwaamheid, mondeling en schriftelijk	3. Development of effective communications, understandings and cooperation between the entire business practices at all levels
Brede professionalisering	
Kwalificaties voor management	4. Enabling individuals who wish to embark upon a career in business management to attain the requisite qualifications demanded by business environment in the real world
Marktgerichtheid	
Brede professionalisering	
Transfer en brede inzetbaarheid	
Peoplemanagement	5. The practice of delegation of authority wherever possible and the acceptance of responsibility for the work of subordinates
Brede professionalisering	
Besef maatschappelijke verantwoordelijkheid	
Methodisch en reflectief handelen	

Bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma

	Onderdelen	EC		Onderdelen	EC
Jaar 1	Marketing start	7	Jaar 2	Methoden van onderzoek 1	3
	Pers. effectiviteit 1 en 2	8		ICT-vaardigheden 1 en 2	4
	Inleiding E-marketing	5		Marketing	6
	Startend ondernemer	10		Project Marktanalyse	4
	Business English and export	7		Management start	3
	Ondernemingsplan	6		Management gevorderd	5
	Project SWOT en strategische planning	2		Project management	6
	Praktijk/portfolio	15		Project Plannen en projecten	4
				Project Personeelsmanagement	6
				Project Organiseren	4
	totaal	60		Totaal	60

	Onderdelen	EC		Onderdelen	EC
Jaar 3	Innovatiemanagement	6	Jaar 4	Persoonlijk leerplan en profilering	15
	Project bedrijfsprocessen	4		Kennismanagement	9
	Personeel en productie	2		Afstuderen	14
	Communicatie	6		Business English higher	7
	Kwaliteit en informatie	2		Praktijk/portfolio	15
	Project Communicatie en leiding	4			
	Financieel management	5			
	Management en communicatie	3			
	Business English advanced	3			
	Methoden van onderzoek 2	4			
	Afstuderen, inleiding	3			
	Financieel management	3			
	Praktijk/portfolio	15			
	totaal	60		Totaal	60

Bijlage 3 Rendementen

In-, door- en uitstroomgegevens

Ingeschreven studenten en instroom, uitval, diplomarendement							
Totaal ingeschreven studenten				Instroom			
	deeltijd	duaal			deeltijd	duaal	
2007	6			2007	6		
2008	16			2008	10		
2009	15			2009	5		
2010	18			2010	3		
2011	18			2011	5		
2012	26	1		2012	9	1	
2013	33	1		2013	9		
2014	45	1		2014	17		

Uitval				
			Her inschrijvers	Uitval
Cohort	Instroom	Uitval 1 jr.	hoofdphase	hoofdphase
2007	6	0% (0)	100% (6)	0% (0)
2008	10	60% (6)	40% (4)	25% (1)
2009	5	0% (0)	50% (5)	0% (0)
2010	3	0% (0)	100% (3)	0% (0)
2011	5	0% (0)	100% (5)	0% (0)
2012	10	10% (1)	90% (9)	0% (0)
2013	9	0% (0)	100% (9)	0% (0)

Uitval na 1 jaar: het aandeel van het totaal aantal studenten dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven.

Uitval hoofdphase: het aandeel van de studenten dat zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijft dat in de nominale studieduur alsnog uitvalt.

Diploma rendement en studieduur							
Diploma rendement na 5 jaar				Studieduur in maanden afgestudeerden			
	deeltijd	duaal			deeltijd	duaal	
2007	83%			2007	48		
2008	30%			2008	58		
2009	40%			2009	48		
2010	-			2010	-		

Het rendement na vijf jaar wordt per instroom-cohort gepresenteerd (alle studenten die in het vermelde jaar instromen).

De studieduur van de gediplomeerden wordt per uitstroomjaar gepresenteerd (het jaar waarin het diploma werd behaald).

Diplomarendement: het aandeel van de studenten dat zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijft dat het diploma haalt in de nominale studieduur + één jaar.

Gerealiseerde docent-studentratio

1 fte : 71 studenten

Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie

Studiejaar	Groep	Individueel*
1 ^{ste} jaar	5	2
2 ^{de} jaar	5	2
3 ^{de} jaar	5	2
4 ^{de} jaar	4	3
Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacttijd, voor ieder jaar van de opleiding		

*Naast de ingeroosterde uren worden begeleidingsgesprekken op individuele basis gevoerd.

Bijlage 4 Deskundigheden leden visitatiepanel en lead auditor

Naam	Rol (voorzitter / lid / studentlid)	Domeindeskundige (ja / nee)
1. De heer L.H. Broekhuizen MBA	Voorzitter	Ja
2. De heer W. Ludeke	Lid	Ja
3. Mevrouw drs. I.M.W. Morsch	Lid	Ja
4. De heer K.T.G Serra	Studentlid	Nee

1	De heer L.H. Broekhuizen MBA is (kern)docent, examiner, EVC-trainer en assessor bij de Academie voor Deeltijd van Avans Hogeschool. De heer Broekhuizen is daarnaast lid van verschillende commissies, waaronder voor toetsing, afstuderen, curriculum, opleiding en vrijstellingen. Tevens participeert de heer Broekhuizen in een lectoraat voor sustainable business.
2	De heer W. Ludeke is voorzitter van het College van Bestuur van de Stichting "De Onderwijsspecialisten" en bestuurslid NOC*NSF, aandachtsveld Gehandicaptensport.
3	Mevrouw drs. I.M.W. Morsch is werkzaam bij Hogeschool van Amsterdam als adviseur, trainer, coach, kwartiermaker, projectleider en (proef)auditor. Daarnaast is zij docent, coach en afstudeerdocent Sport Management & Ondernemen bij Hogeschool van Amsterdam.
4	De heer K.T.G. Serra volgt de hbo-masteropleiding Sport- en Beweeginnovatie (in deeltijd) aan Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Daarnaast is hij werkzaam als leraar lichamelijke opvoeding.

Naam	Gecertificeerd d.d.	E-mailadres
Mevrouw M. Snel BHRM & BEd	17 november 2010	snel@nga.nl

Bijlage 5 Bezoekprogramma

Tijdstip	Thema	Deelnemers
09.00-09.30	Ontvangst en presentatie van de opleiding	Harrie van Beek Sjoerd Wiersma
09.30-12.00	Materiaalbestudering en voorbereiding	Panel
12.00-12.30	Spreekuur en rondleiding ⁴	Rien Bakker en Sjoerd Wiersma
12.30-13.15	Gesprek opleidingsmanagement	Harrie van Beek en Sjoerd Wiersma
13.30-14.15	Overleg + lunch	Panel
14.15-15.15	Gesprek docenten en examinatoren	drs. Rob Pranger drs. Marita O'Bryan Arie den Hartog MBA Rien Bakker Ivo van Harmelen Ad Bogers
15.15-16.00	Gesprek borging	Examencommissie: Ruud van den Berg, Rob Pranger, Cock Raaijmakers, Ank van Maanen. SLB VVCS – Topsportmanagement en Ondernemerschap: Arjan Ebbinge Werkveldcommissie: Danny Hesp
16.00-17.00	Gesprek studenten (5) en alumni (2)	Joost Broerse (alumnus) Steef Nieuwendaal (alumnus) Dirk Marcellis Richard Stolte Moreno Rutten Robert van Boxel Sander Fisher
17.00-18.00	Paneloverleg	
18.00-18.30	Laatste gesprek opleidingsmanagement en terugkoppeling bevindingen	Panel Opleidingsmanagement Docenten

⁴ De rondleiding vindt alleen plaats wanneer belangrijke specifieke voorzieningen anders zijn dan de reguliere infrastructuur

Bijlage 6 Bestudeerde documenten

- Inschrijfformulier 21+ toets da Vinci HBO Drechtsteden (2015)
- Infowijzer 21+ Hogeschool HBO Drechtsteden (2015-2016)
- Een succesvolle overstap, J. Poelman e.a.: Berenschot (28 februari 2014)
- Kritische reflectie
- 8 eindwerkstukken, zie B 7
- Onderwijs- en examenreglement Ondernemerschap 2014-2015
- Onderwijs- en examenreglement Ondernemerschap 2015-2016
- Studiegids Ondernemerschap 2014-2015
- Studiegids Ondernemerschap 2015-2016
- Dossier toetsen, beoordelen en examens, HBO Drechtsteden HBO Topsportmanagement & Ondernemerschap (2015)
- Handleiding afstuderen HBO Topsportmanagement & Ondernemerschap 2014-2015
- Beroepsprofiel HBO Ondernemerschap, versie 2.0
- Dossier kwaliteitsbeleid HBO Drechtsteden, januari 2014

Bijlage 7 Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Overzicht studentnummers van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd, aangevuld met het jaar van afstuderen:

82121980 (2012)

79050581 (2011)

84010281 (2013)

79050880 (2011)

85031180 (2011)

99001712 (2013)

99004136 (2014)

99001713 (2012)

86012980 (2011)

73081180 (2013)

Bijlage 8 Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

Topsportmanagement & Ondernemerschap

Instelling: Stichting Hoger Onderwijs Da Vinci

Visitatiedatum: 10 september 2015

Ondergetekende: *S. Wiersma*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *directielid*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'S. Wiersma', written over a horizontal line.

Datum: *26-10-2015*